

KAZIMIERAS GARŠVA

Lietuvių kalbos institutas
kgarsva@takas.lt

Lietuvių kalbos plotai rytuose vardyno duomenimis

Lietuvių kalbos ploto ribos rytuose nuo 11 a. dažniausiai traukėsi į vakarus, dabar yra pasiekę Apsą, Gervėčius, Pelesą.

Plotas tarp Vilniaus apylinkų ir Ainos susiaurino dvigarsius *an*, *en* į *un*, *in*, taigi priklausė vilniškių patarmei, pvz.: *Puntus*, plg. *pantis* (Dokšica, Aina), *Skrundzj* < *skrandis* (Aina), *Lyntupka* < *Lentupė* (Smurgainys, Subatninkai), *Sutoki* < *Suntoki* < *Santakai* (apie Vilnių ir Vitebsko sr. jų yra po 3, Minsko sr. – 1, Mogiliavo sr. – 2, Smolensko sr. – 4). Ši didelė vilniškių patarmė dzūkavo, kietino priebalsius (plg. *Saula* < *Saulė* (Glubokas), išlaikė žodžių galūnes *-as*, *-is*, *-us*, kurios buvo ir Obolcų šnekoje.

Obolcų šneka, atitrūkusi nuo Ainos apie 100 km. į šiaurės rytus, priklausė Oršos (buvusiam Dniepro baltų) arealui. 14–16 a. čia buvo išlaikyti lietuviški dvigarsiai *an*, *en*, priebalsiai *g*, *č*, *š*, pavardžių priesaga *-eik-* ir t. t.

Išvados: 1) lietuvių kalbos plotas tarp Vilniaus ir Ainos buvo kompaktiškesnis 10–15 a., 2) tai – pagrindinio lietuvių kalbos ploto dalis, priklausiusi vilniškių patarmei, tada didžiausiai etninės Lietuvos daliai, 3) likęs izoliuotas lietuvių kalbos plotas apie Obolcus buvo artimesnis dabartinei bendrinei kalbai, 4) 13–16 a. rytinė lietuvių kalbos ploto riba ėjo ties Asveja, Dysna, Pasviliu, Dokšica (dab. Vitebsko sr.), Aina, Stolpcais (Minsko sr.), 5) iki 17–18 a. išliko lietuvių kalbos „salos“ apie Astravą, Ašmeną, Pastovis, Breslaują, Smurgainis, Radaškonis, Gluboką, Dokšicą, Maladečiną ir kitur, 6) iki 20 a. gyvavo lietuvių kalbos „salos“ ties Lazūnais, Zietela, Armoniškėmis, Rodūnia, Varanavu, Gardinu, Šalčininkais, Vilniumi, 7) Lietuvos Respublikos pietryčiuose aiškiai lietuviškos kilmės yra apie 80% oikonimų ir 30 % pavardžių (kilusių iš pravardžių ir t.t.), nes vietovėms vardus davė vietiniai gyventojai, o žmonėms pavardes – dažniausiai nevietiniai ar suslavėję kunigai, raštininkai, 8) Baltarusijos Respublikos paribyje su Lietuvos Respublika aiškiai lietuviškos kilmės oikonimų liko nuo 20% iki 35%, o tolimesniuose rajonuose – tik nuo 1% iki 15%. Senesniuose dokumentuose jų buvo daugiau.